

Protocol rouwverwerking

Soms weet je al een tijdje dat het slechte bericht eraan komt, een andere keer is het een donderslag bij heldere hemel: iemand is dood: een kind uit je groep, een van de ouders, een collega. De schok is altijd groot. En ondanks het verdriet moet er een heleboel gebeuren.

In dit protocol willen we alvast de eerste informatie geven, op een rijtje zetten welke stappen we moeten ondernemen, waar informatie ligt en welke boeken aanwezig zijn en gebruikt kunnen worden.

Het bericht

Ieder geval van overlijden is weer anders, het kan op elk moment gebeuren. Verder kan het overlijdensbericht op verschillende manieren binnenkomen. Bij ontvangst van het bericht moet gelet worden op een aantal dingen:

1. Belangrijk is om te controleren of het bericht echt is,
2. Vervolgens moet het bericht direct worden doorgegeven aan de directie.
3. (Daarna aan de groepsleerkracht van de betrokken groep.)

Degene die het bericht ontvangt gaat na of de bovenstaande betrokkenen inderdaad op de hoogte zijn gebracht. Zo niet dan zal de ontvanger dit zelf moeten doen.

Een bericht komt binnen

Bij een ongeval, een overlijden op school of een overlijden waarbij de school betrokken is, zorgt de ontvanger voor:

- Opvang van degene die het meldt en de eventuele getuigen
- De overdracht van de melding aan de directie

De directie en de ontvanger

- Verifiëren de omstandigheden waaronder de gebeurtenis plaatsvond, alvorens te informeren
- Brengen de hulpverlening op gang
- Gaan na of ieder op school is die er moet zijn
- Zorgen ervoor dat de leerlingen die zich op de plek van het ongeval bevonden naar school worden gehaald
- Gaan de gegevens van de overledene na
- Zoeken contact met eventuele nabestaanden (eventueel in samenwerking met de politie, huisarts, schoolarts, slachtofferhulp e.d.)

Bij andere omstandigheden

- De melding verifiëren wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegden, dit kan via de politie of pastor
- De betreffende groepsleerkracht ophalen en informeren
- Indien het een duobaan betreft: partners bellen
- Alle andere aanwezige collega's informeren, bij voorkeur niet in de groep
- Coördinatieteam (directie betrokken leerkrachten) waarschuwen
- Geheimhouding van het bericht tot nader order

In geval van berichtgeving over verslechtering/vaststellen ernstige ziekte van één van ouders/verzorgers van leerling

- Groepsleerkracht meldt dit aan directie
- Groepsleerkracht vangt leerling en medeleerlingen op al naar gelang wens ouder/kind
- Groepsleerkracht informeert betreffende ouders/verzorgers dat vanuit school een brief meegegeven kan worden aan de leerlingen van de groep om andere ouders/verzorgers over de (verslechterende) gezondheidstoestand van betreffende ouder/verzorger te melden en langs welke weg de informatie zal verlopen
- Directie verzorgt opstellen van brief, groepsleerkracht geeft brief op eind van de dag in gesloten envelop en/of dicht met een nietje mee.

Hoe vertel ik het?

De wijze waarop de verdrietige boodschap wordt meegedeeld is erg belangrijk. Directie, ib-er en groepsleerkrachten komen samen i.o.m. familieleden van overledene met een plan van aanpak omtrent communicatie en vervolg, want de mensen aan wie het moet worden verteld mogen nooit overvallen worden.

Informatieverspreiding

- Reguliere week

Het overlijden wordt bekend gemaakt aan alle personeelsleden (leerkrachten en OOP'ers) en bestuur. Dit gebeurt per e-mail, evt. per telefoon voor degene die niet aanwezig zijn. (actie: directie)

Het overlijden wordt in alle groepen op hetzelfde tijdstip bekend gemaakt. Voor de kleutergroepen geldt dat deze mededeling aan het eind van de ochtend of middag wordt gedaan. (actie: groepsleerkrachten)
Hierna volgt punt 1.

- Vakantie/vrije dag

Het overlijden wordt middels een telefoonboom (volgorde adressenlijst) bekend gemaakt aan alle teamleden en OOP'ers, logopedist, overblijfouders, MR, oudervereniging en bestuur. (actie:directie)
Hierna volgt punt 2

1. In een groepsgesprek komt het overlijden aan de orde.
(Actie: groepsleerkrachten)

2. Ouders/verzorgers worden zo snel mogelijk schriftelijk op de hoogte gesteld.

Een eerste brief voor de ouders/verzorgers van de betreffende groep(en) wordt opgesteld en gaat in een gesloten enveloppe aan het eind van de morgen of middag mee.

Daarnaast wordt een brief voor de andere ouders/verzorgers van de andere groepen opgesteld. Deze brief gaat dichtgevouwen en voorzien van een nietje met de oudsten mee naar huis.

Zie bijlagen

(Actie: directie)

Protocol bij overlijden leerling

1. Bericht komt binnen: mondeling, telefonisch, via post, advertentie of via officiële mededeling.
2. Als het bericht niet rechtstreeks van ouders, arts of politie komt, moet eerst gecontroleerd worden of de berichtgeving juist is. Dit doet de persoon die de mededeling het eerst heeft gehoord.
3. Degene die het bericht ontvangt, meldt dit aan de directie.
4. De directie geeft het bericht door aan de groepsleerkracht, het team en evt. het bestuur.
5. In een weekend en/of vakantie worden ouders telefonisch op de hoogte gesteld. De groepsleerkracht geeft het bericht, naar keuze alleen of met de directeur/andere groepsleerkracht, door aan zijn/haar groep. Loopt er iets mis in de communicatie dan zorgt de persoon die het bericht heeft ontvangen voor het doorgeven van het bericht aan de desbetreffende personen.
6. Bij overlijden van een leerling op school, worden ouders direct geïnformeerd. Bij voorkeur door de directeur van de school. Wanneer ouders niet direct bereikbaar zijn, kan de hulp van de politie worden ingeroepen.
7. Bij overlijden van een leerling wordt een crisisteam geformeerd welke de begeleiding verder zal coördineren. Dit crisisteam bestaat uit: de directeur, de ib-er en de groepsleerkracht. Dit crisisteam is verantwoordelijk voor: informatie naar de betrokkenen, organisatorische aanpassingen, opvang leerlingen en collega's, contacten met ouders, regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart, administratieve afwikkeling, nazorg aan de betrokkenen. Van dit crisisteam wordt een professionele opstelling verwacht. Belangrijk hierbij is: je eigen gevoelens en gedachten tegenover de dood, de eigen betrokkenheid bij de overledene, je eigen emoties etc. Als een groepsleerkracht en/of anderen problemen hebben met de professionele opstelling, kunnen ze de hulp inroepen van de GGD en/of collega's.
8. Het crisisteam zorgt voor een compleet beeld van het gebeurde en zorgt dat iedereen geïnformeerd wordt die het zou moeten weten: personeel, klas, familie die op school is, overige leerlingen, ouders, ouderraad, medezeggenschapsraad, bestuur, personen en instanties die mogelijk contact opnemen met de familie, zoals externe hulpverlening, leerplichtambtenaar, GGD. Het crisisteam maakt hier onderling afspraken over.
9. De leerlingen van de groep worden door de leerkracht(en) en evt. de ouders van het overleden kind geïnformeerd.
10. De directie informeert het bestuur over het gebeurde.
11. Kinderen die zich het overlijden van de klasgenoot erg hebben aangetrokken kunnen in overleg met de ouders van het kind naar huis.
12. Er wordt op de school een hoekje gecreëerd met foto en condoleance register.

13. In de groep

Er volgt een klassengesprek waar iedereen zijn/haar emoties kwijt kan. Vervolgens moeten kinderen de gelegenheid krijgen om de schok verder te verwerken. Geef b.v. de opdracht: jongens en meisjes, ga maar doen wat je wilt doen. Je mag huilen, tekenen, een gedichtje maken, knippen, plakken, (indien mogelijk) naar buiten gaan maar je mag ook niets doen. De leerkracht houdt de reacties van de kinderen goed in de gaten en maakt hier eventueel aantekeningen van. Geef de gemaakte werkstukken een duidelijke plek: op de tafel waar het kind zat, een map voor de ouders etc. Maak, na overleg met de ouders van het kind, een hoekje in de klas waar een foto staat, waar kinderen hun tekeningen kwijt kunnen en hun geschreven stukjes en waar een condoleance register ligt. Elke dag na het overlijden wordt de dag begonnen met een moment van aandacht rondom het overleden kind. Dit gaat door zolang de behoefte er is. Kinderen van hogere groepen kunnen hun vragen in een "vragendoos" stoppen.

Deze vragen worden tijdens de klassengesprekken behandeld. Op de eerstvolgende verjaardag van het kind zal aandacht besteed worden aan het overleden kind. Een hele belangrijke stelregel is: Doe niet alsof de leerling nooit heeft bestaan.

14. Het crisisteam bespreekt met de ouders van het overleden kind hun eventuele wensen voor de begrafenis/crematie.
15. In de regionale dagbladen wordt een rouwadvertentie geplaatst. Dit gebeurt door het bestuur in overleg met het crisisteam.
16. Afhankelijk van de leeftijd van de groep en de reactie van de groep zelf, gaan kinderen onder begeleiding van leerkrachten of onder begeleiding van de ouders naar de begrafenis/crematie.
17. Ouders kunnen besluiten ervan af te zien om de kinderen de begrafenis te laten bezoeken. In dat geval blijven deze kinderen thuis.
18. Het stiltehoekje wordt na 2 weken verwijderd, het gedenktafeltje in de groep na maximaal 4 weken.

De gemaakte werkjes, geschreven briefjes en gedenkboekje worden verzameld.

Er wordt een afspraak gemaakt met de ouder voor een bezoek waarin dit alles als aandenken door de leerling(en) en/of de groepsleerkracht(en) aan de ouder wordt aangeboden.

Protocol bij overlijden leerkracht

1. Bericht komt binnen: mondeling, telefonisch, via post, advertentie of via officiële mededeling.
2. Als het bericht niet rechtstreeks van partner, arts of politie komt, moet eerst gecontroleerd worden of de berichtgeving juist is. Dit doet de persoon die de mededeling het eerst heeft gehoord.
3. Degene die het bericht ontvangt meldt dit aan de directie.
4. De directie geeft het bericht door aan het team en het bestuur.
5. Bij overlijden van een leerkracht wordt een crisisteam geformeerd welke de begeleiding verder zal coördineren. Dit crisisteam bestaat uit: de directeur, ib-er en een groepsleerkracht. Dit crisisteam is verantwoordelijk voor: informatie naar de betrokkenen, organisatorische aanpassingen, opvang leerlingen en collega's, contacten met ouders, regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart, administratieve afwikkeling, nazorg aan de betrokkenen. Van dit crisisteam wordt een professionele opstelling verwacht. Belangrijk hierbij is: je eigen gevoelens en gedachten tegenover de dood, de eigen betrokkenheid bij de overledene, je eigen emoties etc. Als een groepsleerkracht en/of anderen problemen hebben met de professionele opstelling, kunnen ze de hulp inroepen van de GGD en/of collega's.
6. Het crisisteam zorgt voor een compleet beeld van het gebeurde en zorgt dat iedereen geïnformeerd wordt die het zou moeten weten: personeel, klas, familie die op school is, overige leerlingen, ouders, ouderraad, medezeggenschapsraad, bestuur, personen en instanties die mogelijk contact opnemen met de familie, zoals externe hulpverlening, leerplichtambtenaar, GGD. Het crisisteam maakt hier onderling afspraken over.
6. De leerlingen van de groep worden door de directeur en/of een leerkracht geïnformeerd.
7. Na de informatie wordt de mogelijkheid geboden het te verwerken door middel van een klassengesprek. Hierin kan iedereen zijn emoties van dat moment even kwijt. Vervolgens is er een aangepast programma voor die dag.
8. Kinderen die zich het overlijden van hun leerkracht erg aangetrokken hebben, kunnen in overleg met de ouders naar huis.
9. Afhankelijk van hoe de groep reageert kan in de dagen erna telkens begonnen worden met een klassengesprek met daarin aandacht voor de overledene, de reacties etc. Zo spoedig mogelijk brengt het team of een delegatie een bezoekje aan de nabestaanden.
10. Er wordt op de school een hoekje gecreëerd met foto en condoleance register.
11. Met de nabestaanden wordt gesproken over hun eventuele wensen m.b.t. de begrafenis/crematie.
12. In de regionale dagbladen wordt een rouwadvertentie geplaatst. Dit doet het bestuur in overleg met het trio.
13. De klas van de overleden leerkracht gaat als groep onder begeleiding van de andere leerkrachten naar de begrafenis/crematie. Aan de ouders van de overige leerlingen wordt gevraagd hun leerlingen naar de rouwdienst te begeleiden.
14. De ouders kunnen er voor kiezen af te zien van het bijwonen van de begrafenis/crematie door hun kind. Deze kinderen blijven dan thuis.
15. Op de eerstvolgende schoolbijeenkomst wordt aan de overleden leerkracht gerefereerd.
16. De nabestaanden blijven door het team geïnformeerd en uitgenodigd worden over bijzondere gebeurtenissen en feestelijke bijeenkomsten.

Protocol bij overlijden van een ouder uit een groep

1. Bericht komt binnen: mondeling, telefonisch, via de post, advertentie of via een officiële mededeling.
2. Als een bericht niet vanuit de officiële instanties komt, moet eerst gecontroleerd worden of de berichtgeving juist is.
3. Degene die het bericht ontvangt, meldt dit aan de directie en aan de groepsleerkracht. De groepsleerkracht geeft het, na overleg met familie, door aan de groep.
4. De directie neemt contact op met het schoolbestuur welke evt. zorg draagt voor een advertentie in de krant.
5. In de groep wordt in een kringgesprek gepraat over het overlijden van de ouder van een kind. Hier moet ruimte zijn om eventuele emoties te tonen.
6. De groepsleerkracht overlegt in het team wie naar de begrafenis/crematie gaan. In ieder geval een directielid en de groepsleerkracht.
7. Als het kind van de overleden ouder weer op school komt wordt hier uitgebreid aandacht aan besteed in een kringgesprek. Gesprekspunten kunnen zijn: Wat is er gebeurd? Wat is er veranderd? Hoe voel je je? Realiseer je dat een kind in een bijzondere positie komt: hij heeft iets heel ergs meegemaakt en komt op school in een uitzonderingspositie, hij/zij is immers vaak de enige die dit heeft ervaren. Misschien heeft een kind ook niet de behoefte om er in de kring over te praten. Wees hier alert op. Geef het kind in ieder geval de tijd om het gebeurde op zijn/haar manier te verwerken.
8. Houd als groepsleerkracht contact met de overgebleven partner over het gebeurde en over de reacties van het kind.

➤ **Aandachtspunt** :aanbieden van nazorg gedurende verdere basisschooltijd

Speciale dagen : Moederdag, Vaderdag, feestdagen, eerste verjaardag na overlijden, Eerste Communieviering, Vormsel, afsluiting basisschooltijd, datum van overlijden noteren in leerlingenmap etc.

(Actie: directie en groepsleerkracht(en))

Jongleren met talenten

www.stichtingquovadis.nl

info@stichtingquovadis.nl

Protocol bij overlijden ouders van een leerkracht, partner van een leerkracht, kinderen van leerkrachten etc.

1. Bericht komt binnen: mondeling, telefonisch, via de post, advertentie of via een officiële mededeling.
2. Als een bericht niet vanuit de officiële instanties komt, moet eerst gecontroleerd worden of de berichtgeving juist is.
3. Degene die het bericht ontvangt meldt dit aan de directie.
4. De directie geeft het bericht door aan het team. Ook de parttimers worden op de hoogte gesteld.
5. De leerkracht geeft zelf aan of hij/zij wil dat leerkrachten en anderen op de begrafenis/crematie aanwezig zijn.
6. Belangrijk is om voor de leerkracht een aanspreekpunt op school te hebben. Dit moet iemand zijn waar de leerkracht een goede band mee heeft. De leerkracht moet zelf deze behoefte voelen.
7. Er wordt een kaart gestuurd naar de leerkracht.
8. Er wordt een bezoekje gebracht aan de leerkracht door een delegatie van het team.
9. In geval van overlijden kinderen of partner van leerkracht wordt een advertentie geplaatst in het regionaal dagblad namens de school.

Verwerkingsideeën

- Laat leerlingen nadenken wat voor iemand het was die is overleden. Laat ze dat in enkele regels op papier zetten.
- Laat leerlingen nadenken hoe ze hun klasgenootje willen blijven herinneren en laat ze dat opschrijven.
- In een tekenopdracht kunnen ze een tekening maken van de overledene.
- Ze kunnen een collage maken waarin allerlei kenmerken en herinneringen zijn verwerkt.
- Er kunnen kaartjes gemaakt worden die vervolgens aan de bloemen gehangen worden die bij de begrafenis/crematie worden gebruikt voor op de kist.
- Ze kunnen een gedicht schrijven.
- In een afscheidsbrief of een troostbrief kunnen kinderen ook hun gevoelens kwijt.
- De GGD heeft leskoffers over verdriet.

Boeken onderbouw

Derk Das blijft altijd bij ons Susan Varley
Kikker en het vogeltje Max Velthuis
Stilte a.u.b., ik denk aan kip Hans Haagen en Harry Geelen
Dat is heel wat voor een kat Judith Viorst
Lieve oma Pluis Dick Bruna
Hoe het was toen Heins opa doodging M. Gydal
Doodleuk B. Cole
Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk I. van Essen
De allerbeste oma van de wereld F. Hubner en K. Hocker
Dag papa in de hemel I. van Dongen
Een opa om nooit te vergeten B. Westera en H. van Straaten

Boeken bovenbouw

Perenbomen bloeien wit G. Bakker
En opeens is alles anders Y. van Emmerik
GSM M. Gommeren
Pijnstillers C. Slee
Zonder Papa D. Verreydt

Boeken voor de leerkrachten

- De meest gestelde vragen over kinderen en de dood: Stichting In de Wolken
- Artikel: Tijd voor verlies uit het praxis bulletin okt. 2001
- Artikel: Groot verdriet voor kleine mensen uit het praxis bulletin sept. 1996
- Artikel: Als kinderen te maken krijgen met de dood: schoolkrantartikel GGD
- CD Rom over rouwverwerking: Hoe moet ik nou die klas/groep in?
- Brochure: De dood klopt aan de schooldeur/ omgaan met verdriet en rouw vanuit christelijk perspectief.

